

Referat af årsmøde i Historisk Samfund for Sønderjylland lørdag den 29. april 2023 i Gråsten

Årsmødet 2023 holdtes lørdag den 29. april i BHJ-salen i Ahlmannsparken i Gråsten. Cirka 80 medlemmer deltog. Årsmødet indledtes med et indholdsrigt og spændende foredrag af fhv. rektor ved Deutsches Gymnasium Nordschleswig, Ilse Friis, om kvindeskikkelser i det tyske mindretal i den nationalsocialistiske periode og i efterkrigstiden. Efter kaffebordet var der generalforsamling. Formanden for Sønderborg kreds, Margrethe Iversen, valgtes til dirigent. Hun konstaterede, at generalforsamlingen var beslutningsdygtig og gav ordet til formanden, Hans Schultz Hansen, der aflagde følgende beretning:

Historisk Samfund 1922 – 100 år – 2022

Den 19. december 2022 var det 100 år siden, at Historisk Samfund for Sønderjylland blev grundlagt. Det forløbne år stod derfor overvejende i 100-årsjubilæets tegn med en bred vifte af aktiviteter, som blev tilrettelagt af et jubilæumsudvalg bestående af Mogens Asmund, Finn Bach, Lars N. Henningsen, Kristian Pallesen, Carsten Porskrog Rasmussen, Sven-Erik Ravn og formanden. Derudover medvirkede styrelsen og kredsene i planlægningen. Alle kræfter var sat ind.

Sønderjylland – en særlig historie

Styrelsen vedtog at markere jubilæet med en gratis bog til alle medlemmer, nemlig Carsten Porskrog Rasmussens og Hans Schultz Hansens *Sønderjylland – en særlig historie*, der blev skrevet til lejligheden som en moderne og kortfattet sammenfatning af landsdelens til tider dramatiske historie mellem Kongeåen og Ejderen og fra de første rensdyrjægeres ankomst til det seneste kommunalvalg. Bogen er på blot 208 sider og rummer 10 kapitlers historiefortælling med hovedvægt på den politiske, nationale og kulturelle udvikling, der har gjort Sønderjylland til noget særligt. Dertil kommer slægtsoversigter og litteraturvejledning samt register ved Hans-Ole Mørk. Lars N. Henningsen, Henrik Becker-Christensen og Harry Pedersen læste og kommenterede manuskriptet.

Selv om bogen er foreningens gave til sine medlemmer, måtte andre gerne læse med, og prisen blev sat billigt, dels så medlemmerne kunne købe ekstra eksemplarer til brug for gaver, dels så boghandelsprisen lige akkurat kunne holdes under 200 kr. og lokke bogkøbere til selv i en krisetid med stejlt stigende priser. Bogen udkom og blev udsendt før efterårsferien og er blevet godt modtaget af anmelderne. På historie-online.dk blev bogen således betegnet som ”en veldisponeret Sønderjyllandshistorie, som skal roses for både at medtage ny forskning og give en bred men alligevel fin formidling af et komplekst stykke Danmarkshistorie”. Med over 2.000 eksemplarer til gratis fordeling, var det begrænset, hvor stort salget kunne blive, men foreløbig er ca. 600 stk. blevet solgt til medlemmer, der ønskede ekstra eksemplarer, til virksomheder og kommuner, som agtede at bruge bogen som gave, samt til boghandlere. Den blev også lovet som en velkomstgave til alle, der meldte sig ind i løbet af året. Det tilbud fik ca. 200 til at melde sig ind i foreningen, så medlemstallet ved årets slutning igen var over 2.000, nærmere betegnet 2.050.

Sans for Sønderjyllands historie – Historisk Samfund for Sønderjylland gennem 100 år

Midt i november forelå Historisk Samfunds anden jubilæumsbog, Lars N. Henningsens og Hans Schultz Hansens foreningshistorie *Sans for Sønderjyllands historie – Historisk Samfund for Sønderjylland gennem 100 år*. Denne bog er en klassisk foreningshistorie, hvor den 100-årige skildres i de forskellige faser, den har gennemløbet siden 1922, men med et tilbageblik til grundlæggelsen af *Sønderjyske Årbøger* i 1889. Indtil 1971 følger fremstillingen af aktiviteterne de første formænds funktionsperioder: H.P. Hanssen 1922-36, H. Lausten-Thomsen 1936-56, Peter Kr. Iversen 1956-66 og Troels Fink 1966-71. Derefter er det i højere grad de grundlæggende temaer i foreningens virke, som disponerer fortællingen: det lokalhistoriske nybrud, grundforskning og sammenfatninger, de mange jubilæer, herunder foreningens egne, og dens engagement i historielpolitikken – foruden

aktiviteterne: publikationer, udflugter og rejser, forvaltning og økonomi. Bogen slutter med fuldstændige lister over de udgivne bøger og over medlemmerne i styrelsen og de forskellige redaktioner og udvalg. Vi er på det rene med, at det er en mere indadvendt bog end den korte sønderjyllandshistorie, og hvor denne blev trykt i 5.000 stk., nøjedes vi her med at bestille et oplag 400.

Jubilæumsfesten på Folkehjem

Sans for Sønderjyllands historie blev præsenteret af Lars Henningsen i forbindelse med foreningens jubilæumsfest i Kongesalen på Folkehjem lørdag den 12. november. Der deltog 216 i festen, der begyndte kl. 15 og forløb i den bedste stemning. Efter velkomst ved formanden og fællessang ”Som en rejselysten flåde” blev der serveret kaffe og brødtorte, og så snart den var fortæret, fulgte bogpræsentationen og offentliggørelsen af foreningens nye-gamle slogan *Sans for sønderjysk historie*, der blev motiveret af næstformand Mikkel Leth Jespersen. Dernæst fulgte Carsten Porskrog Rasmussens foredrag ”Sønderjyllands forandring gennem 100 år” fulgt af en pause for Simon Fabers foredrag ”Up ewig ungestört? Ufærdige bud på Sønderjyllands fremtid”. Begge foredrag gjorde i høj grad deres til at sætte et festligt præg på eftermiddagen og blev fortjent modtaget med et store bifald fra forsamlingen. Sven-Erik Ravn trak som ordstyrer i samme fornøjelige retning.

Efter en pause blev festmiddagen serveret i foyer med tilstødende lokaler. Menuen bød på laks fulgt af kalvespidsbryst og blev afsluttet med chokoladecake og is.

Aftenunderholdningen foregik på ny i Kongesalen med Kristian Pallesen som konferencier. Den blev indledt med fællessangen ”Som dybest brønd” og med hilsner fra professor Detlev Kraack på vegne både af Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte og Arbeitskreis für Wirtschafts- und Sozialgeschichte Schleswig-Holsteins og fra direktør Axel Johnsen fra Museum Sønderjylland. Derpå fulgte underholdning ved sanger- og musikerduoen Mark & Christoffer, der forstod at forene såvel det muntre som de mere alvorlige sider af den sønderjyske historie og fik forsamlingen med på fællessangen ”Det haver så nyligen regnet”. Ind imellem de to afdelinger holdt formanden sin festtale, hvor han søgte at udskille Historisk Samfunds særlige DNA. Klokkeren blev 22, før formanden kunne takke de medvirkende og deltagerne for en vellykket dag.

Ud over de allerede nævnte organisationer og institutioner var også Gesellschaft für Flensburger Stadtgeschichte, Historisk Samfund for Als og Sundeved, Grænseforeningen/Alving Fonden, Sprogforeningen, Skoleforeningen, Sydslesvigsk Forening, H.P. Hanssens Mindefond, Sydbanks Fonde, Oberst H. Parkovs Mindefond og Dansk Kultursamfund af 1910 repræsenteret.

Foredragsrækken ”Det sønderjyske DNA gennem 100 år”

Ønsket om at bruge jubilæet til også at nå ud over medlemskredsen førte til en foredragsrække under titlen ”Det sønderjyske DNA gennem 100 år”, som vore fem kredse i høj grad medvirkede til at realisere.

Carsten Porskrog Rasmussen og Hans Schultz Hansen holdt her brede foredrag henholdsvis om Sønderjylland forandring og forholdet mellem dansk og tysk siden 1922, mens de øvrige foredrag fokuserede på særlige sider af landsdelens historie. Poul-Erik Thomsen fortalte om sønderjysk partipolitik og sønderjyske politikere, mens Mads Sandemann berettede om fra mediekrig til forsoning i grænselandet og Lis Mikkelsen behandlede de sønderjyske kvinder i perioden. Carl Holst tog sig både af foreningsgymnastik og Sønderjysk Elitesport, og Elsemarie Dam-Jensen behandlede sange og sangtraditionen i Sønderjylland siden Genforeningen. Anke Spoorendonk og Jens-Christian Hansen fortalte om de sydslesvigske kz-udekommandoer Svesing og Ladelund og om mødet med nazismens arv i landsdelen. Stephan Kleinschmidt afvejede muligheder og udfordringer i det grænseoverskridende samarbejde, og Sven-Erik Ravn fortalte om sønderjysk humor gennem 100 år. For at nå så langt ud som muligt med foredragene blev de ikke kun lagt i de fire sønderjyske købstæder og i Flensborg, men også i mindre byer nord og syd for grænsen, ligesom vi bestræbte os på at finde medarrangører til de i alt 8 foredrag i sidste kvartal 2022 og 15 i første kvartal 2023. Set i bagklogskabens skærende klare lys må vi erkende, at vi var for ambitiøse. Antallet af tilhørere til foredragene varierede både før og efter nytåret stærkt – fra 3 til 102. Tilmed måtte et par foredrag

aflyses pga. for få tilmeldte. Samarbejdet med medarrangører gav gennemgående gode resultater, men det var ikke i alle kredse, det lykkedes at finde (de rigtige) partnere. Generelt slog foredragsrækken rigtig godt an i Haderslev og Aabenraa kredse, mens tilhørerantallet var utilfredsstillende i Tønder kreds og nærmest katastrofalt i Sønderborg og i Sydslesvig. Almindelig efter-corona-afmatning og svigtende foromtale i pressen gjorde sikkert også sit til, at foredragsrækken ikke overalt blev til den succes, vi havde håbet på. Under alle omstændigheder vil den afsluttende evaluering få følger for foreningens fremtidige foredragsvirke.

Sønderjyske Årbøger

Jubilæet blev også markeret i foreningens to tidsskrifter. I *Sønderjyske Årbøger* sammenfattede forfatterne bag førnævnte jubilæumsbog, Lars N. Henningsen og Hans Schultz Hansen, de vigtigste udviklingslinjer i en artikel med næsten den samme titel. Artiklen var den sjette i denne årgang.

Årbogens første artikel er skrevet af Ditte Kock og Jens Jacob Refshauge Beck, der undersøgte hvorvidt den civile befolkning på Als var ramt af overdødelighed i krigsåret 1864, især som følge af de sygdomme, som krigen førte med sig. Den anden artikel i bogen kom fra Elsemarie Dam-Jensens hånd og handlede om hollandske fliser på væggene i Rømø's ældre huse. Artiklen placerede handlen med disse fliser i det samlede handelssamkvem mellem Danmark og Holland.

Den tredje artikel i årbogen blev skrevet af Anne Marie Ludvigsen, der fortalte om de enorme forandringer, som afvandingen af Tøndermarsken og Gotteskoog førte med sig i perioden 1927-32, samt hvad dette betød for den lokale befolkning, der havde vænnet sig til at leve af og med vand. Som nummer fire fulgte en artikel af Mogens R. Nissen om den sydslesvigske journalist Jakob Kronika, der efter 1945 måtte forsvare sig mod britiske anklager om at have været spion for det nazistiske styre.

Den femte artikel i årbogen var en kildeudgivelse, fremdraget og kommenteret af René Rasmussen, nemlig John Nis Lorenzens erindringer om tiden som feltlæge under 1. verdenskrig. Som årbogens sidste artikel havde SSW-politikeren Anke Spoorendonk skrevet sine erindringer om dagene efter landdagsvalget i 2005, hvor mindretalspartiet blev tungen på vægtskålen og siden parlamentarisk grundlag for den efterfølgende regering. Som altid var årbogen også spækket med boganmeldelser, beretninger fra museer og forskningsinstitutioner i grænselandet samt fra Historisk Samfund for Sønderjylland.

Redaktionen bestod i 2022 af Anne Marie Ludvigsen, Mogens Rostgaard Nissen, Klaus Tolstrup Petersen, Merete Bo Thomsen og Mads Mikkel Tørsleff. Årgangen blev den sidste med Mogens Rostgaard Nissen i redaktionen, idet han efter 10 års central medvirken er udtrådt for i stedet at indgå i bogudvalget. Til gengæld genindtræder Mariann Kristensen efter end barselsorlov.

Sønderjysk Månedsskrift

Også *Sønderjysk Månedsskrift* lagde sider til jubilæumsmarkeringen, idet nummer 8 bragte Poul-Erik Thomsens reportage fra jubilæumsfesten og formandens festtale, og forside og bagside fortalte ligeledes i billeder og ord om foreningens historie.

Årets tredje nummer var et temanummer om sport i grænselandet, hvor man bl.a. kunne læse om Det Nordslesvigske Hjulriderlag, danske og tyske idrætsforeninger i Nordslesvig og den danske cricketklub på Mikkelsberg ved Husum. De øvrige numre bragte bl.a. artikler om stormfloden i 1872, der gik hårdt ud over Als og de østsønderjyske købstæder, kvaksalveri i Sønderjylland og Haderslevs gamle Klosterkirkegård. Forhenværende redaktør Poul-Erik Thomsen har gennem året bidraget med *sit* syn på aktuelle begivenheder nord og syd for grænsen i *Grænselandskronikken*. I 2022 har han bl.a. sat fokus på valgresultatet ved kommunalvalget i Danmark, Tour de France og Region Sønderjylland-Schleswigs 25-års jubilæum. I *Bognyt* bragte Sønderjysk Månedsskrift i 2022 omtaler af de mange bogudgivelser med relation til Sønderjylland, bl.a. *Sønderjysk søfarts historie*, bogen om Helene Hanssen af Lis Mikkelsen og *Zeppelinbasen i Tønder* af Ruben Thorling.

I 2022 blev der indledt et samarbejde med Slægtsforskernes Bibliotek om digitalisering af alle årgangene siden 1924 og indtil for tre år siden med efterfølgende publicering på bibliotekets hjemmeside. Desuden gik vi i gang med at planlægge Sønderjysk Månedsskrifts 100-årsjubilæum i

2024, som bl.a. skal fejres med udgivelsen af en ny indholdsfortegnelse, der skal dække årene 1995-2024. Den har allerede modtaget støtte fra Dansk Kultursamfund af 1910 og udarbejdes af forhenværende bibliotekar Hanne Næsborg Andersen. I forbindelse med jubilæet arbejder vi også på at forny månedsskriftets layout.

Sønderjysk Månedsskrift modtog i 2022 distributionstilskud fra Slots- og Kulturstyrelsens Bladpulje og støtte fra Traugott Møller Fonden, Alving Fonden og Dansk Kultursamfund af 1910, ligesom det årlige tilskud fra Sønderjysk Kulturfællesskab gik til redigeringen.

Udflugter og årsmøde

De mange jubilæumsaktiviteter betød, at der ikke blev arbejdskraft til at gennemføre det sædvanlige store udflugtsprogram. Der blev dog gennemført en endagstur fredag den 17. juni, som i det store og hele gentog turen i 2021. En fuld bus med Carsten Porskrog Rasmussen og Lars N. Henningsen på guidesæderne drog på opdagelse i Ejdersted. Det begyndte i hovedbyen Tønning med de mange minder om kampene mellem den danske konge og den gottorpske hertug og Ejderkanalens fortælling om det rige handelsliv sidst i 1700-tallet. Turen fortsatte til Garding med den store kirke og den interessante bykerne, og vi sluttede på Hoyerswort med besigtigelse og historie om stilleren Casper Hoyer og et godt kaffebord.

Foreningens årsmøde fandt sted lørdag den 23. april på Gram Højskole. 65 medlemmer deltog og hørte med stort udbytte museumsinspektør Lars Grundvad, Museet på Sønderkov, fortælle levende og interessant om den førkristne helligdom ved Fæsted-Harreby og dens rolle i vikingetidens Sønderjylland. Efter generalforsamlingen konstituerede bestyrelsen sig med Mikkel Leth Jespersen som ny næstformand efter Lars Henningsen, der har haft posten siden 2005 og blev takket for sin mangeårige indsats på denne post af formanden.

Kredsens aktiviteter

Ud over deres bidrag til jubilæumsforedragsrækken gennemførte kredsene navnlig i første halvår en række aktiviteter. Sydslesvig kreds kunne efter to corona-betingede aflysninger endelig markere 100-året for afstemningen i 2. zone i 1920 med Henrik Becker-Christensen som taler. Sydslesvig kreds gennemførte også foredrag ved René Rasmussen om en sydslesvigsk pilot og en aftenvandring i Flensborg i samarbejde med Aabenraa kreds. Sidstnævnte kreds fokuserede på Tinglev med byvandring og besøg hos Landwirtschaftlicher Hauptverein für Nordschleswig. Kredsene havde også et arrangement om Aabenraa havn med foredrag og rundvisning ved havnedirektør Henrik Thykjær. Den medvirkede som sædvanligt ved afstemningsfesten på Folkehjem og havde foredrag ved Sune Wadskær Nielsen om "rædselstiden" 1813/14 og en byvandring i Aabenraa med gottorptiden som tema. Haderslev kreds havde foredrag ved Agnes Svendsen og Jes A. Ratzer fra Vojens lokalhistoriske arkiv om Vojens som jernbanecentrum. Kredsene arrangerede kursus i årbogsredaktion og sociale medier for de lokalhistoriske foreninger og søfartshistorisk foredrag ved Mikkel Leth Jespersen. Sønderborg kreds stod tilsvarende for et søfartshistorisk foredrag ved Karsten Hermansen og tog på rundvisning i det nye museums magasin i Brunde og afholdt foredrag ved Henrik Skov Kristensen om Gestapos fangelejre i Danmark.

Salg, sekretariat og kommunikation

Også i 2022 lod vore flittige bogsælgere næppe en lejlighed til et salg gå forbi. Finn Bach, Randi Nielsen, Maria Erbs og Dorrit Aarøe var ude ved mange arrangementer med bogkasser og prisskilte. Vores deltagelse i Historiske Dage i Øksnehallen i København forløb planmæssigt, og vi har været med igen i marts i år. Men derefter er det tanken kun at deltage hvert andet år. Dels er det dyrt, dels kræver det mange ressourcer. Den sønderjyske bogmesse i Sønderborg i april måned er vedvarende et relevant sted at sælge bøger og medlemskaber.

Vore gode samarbejdspartnere er fortsat gode. Det gælder især Folkeuniversitetet i Aarhus med kurser på Sandbjerg og historiekurset på Idrætshøjskolen i Sønderborg, der denne gang handlede om adel og herregårde i Sønderjylland. Ved disse lejligheder bliver der solgt pænt med bøger. Også Aabenraa

Byhistoriske Forening, Sydslesvigsk Forening og Dansk Centralbibliotek i Flensborg har vi et godt samarbejde med, når det gælder salg af vores bøger.

Sekretariatet er i 2022 kommet i nye, bedre fysiske rammer. Kontoret og butikken, der jo opererer sammen, er flyttet til større lokaler i Rigsarkivets østfløj lige inden for glasdøren. Vi har overtaget de kontorer, der tidligere rummede Museum Sønderjyllands Mediearkiv, efter at dette er flyttet til Brunde. I forbindelse med flytningen blev kontorerne malet og nyindrettet, og vi har fået ny telefoniløsning, ny portomaskine og nye printerfaciliteter. Til gengæld betød Mediearkivets udflytning, at vi måtte indskrænke den ugentlige åbningstid til tirsdag og torsdag 10-12.

Mandskabsmæssigt er vi aktuelt vel kørende med Mogens Asmund som kontorleder og med Henrik Posselt som bogfører i nært samarbejde med vores kasserer Arne Fredsted Jørgensen. Ny i kredsen af frivillige er Svend Rasmussen, der tidligere var ansat på Rigsarkivet. Men vi leder stadig efter flere, yngre kræfter.

På kommunikationssiden er vores hjemmeside – hssdj.dk – under fornyelse med bistand fra FlexMedia. Den vil herefter også rumme en egentlig webshop. Vores webredaktør er styrelsesmedlem Mette Pilgaard. For udviklingen af den nye hjemmeside står Poul Müller Olsen, der i forvejen bestyrer foreningens Facebookprofil. Styrelsesmedlem Kristian Pallesen er fortsat redaktør af foreningens indstik i månedsskriftet. For et par år siden begyndte vi at supplere indstikkene med elektroniske nyhedsbreve efter behov. Mediet benyttes nu også til reminders om lokale arrangementer. Nyhedsmails såvel til alle medlemmer som separat til medlemmer i enkelte kredse udsendes fra sekretariatet. Den daglige ad hoc kontakt til medlemmer m.fl. foregår i væsentligt omfang via mail hssdj@hssdj.dk.

Foreningen hviler også ved begyndelsen på sit andet århundrede på tre søjler: medlemmerne, de frivillige medarbejdere og styrelsens faghistorikere. Hovedudfordringen de kommende år bliver her at sikre, at der kommer ny overalt for de gamle som faldt. Som andre foreninger er vi presset af eftercorona-tilbageholdenhed og af tidens almindelige træghed med at engagere sig i de folkelige foreninger og fastholde engagementet. Vi er næppe værre stillet end andre foreninger, snarere lidt bedre i og med, at vi har formået at fastholde vort medlemstal. Men det kræver hele tiden nye tilbud, og de kan kun udvikles, såfremt frivillige og faghistorikere er for hånden og vil og kan bidrage. Intet led i vores fødekæde kan således undværes.

Formandens beretning blev enstemmig godkendt af forsamlingen. Det samme gjorde kassererens beretning, der aflagdes ved Henrik Posselt og viste et underskud på 274.839 kr. grundet store kursfald på foreningens investeringsbeviser. Kontingentet for 2024 blev forhøjet med 25 kr. til 350 kr. (250 kr. alene med årbogen og 300 kr. for abonnement på månedsskriftet). Der var ikke indkommet forslag til generalforsamlingen. Mogens Asmund, Elsemarie Dam-Jensen, Lars N. Henningsen, Arne Fredsted Jørgensen, Kristian Pallesen, Lisette Juhl Orhan og Hans Schultz Hansen blev genvalgt til styrelsen, mens Kirstine Lauridsen og Mads Mikkel Tørsleff blev nyvalgt. Formanden rettede en varm tak til det fratrædende styrelsesmedlem Finn Bach, der har været medlem af styrelsen siden 2008 og ydet en stor indsats for foreningen, særlig med bogsalg og PR. Formanden takkede endvidere de tre fratrædende kredsformænd Christian Bo Bojesen, Sønderborg kreds, Kirsten la Cour, Sydslesvig kreds, og Jan Wittrup, Aabenraa kreds. Olaf Krag genvalgtes som revisorer, mens Per Staugaard Rasmussen blev valgt i stedet for den afgåede Jørn Andersen, som formanden takkede for mangeårigt opsyn med foreningens økonomi. Under punktet eventuelt omtalte formanden Kaj Elkjær Larsens og Gunnar Lind Haase Svendsens bog *Fra Hestetid til Maskintid*, der udkom få dage efter årsmødet i serien Sønderjyske Levnedsløb. I forlængelse af årsmødet blev bestyrelsen konstitueret med Mikkel Leth Jespersen som næstformand, Arne Fredsted Jørgensen som kasserer, Mogens Asmund som sekretær og undertegnede som formand.

Hans Schultz Hansen